

Kadınların Mabetlerden Uzaklaşması

Ош Мамлекеттик Университети
ТЕОЛОГИЯ ФАКУЛЬТЕТИНИН
ИЛИМИЙ ЖУРНАЛЫ

11- саны, 200?
45-53- бб.

Hüseyin CERTEL*

Abstract

Why Have Been Women Excluded From The Mosque?

Women had participated every social and religious activities in the time of the Prophet of Islam. When we look at his period, we could easily see that muslim women actively participated every sort of religious activities, such as five daily prayers in the mosque, sermon and preaching, worship in religious festivals. The Prophet of Islam particularly encouraged muslim women to participate religious activities, especially in the mosque. Unfortunately, after the death of the Prophet, muslim women had gradually been excluded from the mosque activities. As a result of exclusion of the woman from the mosque has produced negative consequences. We could say that female religiosity and psycho-social dimension of women personality negatively affected by this discrimination against women.

Key words: Woman, mosque, religiosity, female religiosity

---

* Doç. Dr., Süleyman Demirel Ün. İlahiyat Fak, certel@ilahiyat.sdu.edu.tr

Hayatın her alanında olduğu gibi, dinî alanda da cinsiyetle ilgili bir düzenleme söz konusu olduğunda, toplumu meydana getiren insanların, normal şartlarda yaklaşık olarak yarısının kadın yarısının da erkek olduğu, dikkate alınması gereken bir olgudur. Toplumun yarısını görmezden gelen, yok sayan, dışlayan ya da ihmal ve istismar eden yahut da ayrımcılık yapan bir yaklaşım, hayatın siyaset, ekonomi, kültür, sanat, iş hayatı, eğitim, yönetim vb. alanlarında olduğu gibi, dinî hayatta da normal, sağlıklı ve âdil bir yaklaşım değildir. Cinsiyet konusunda yapılan her yanlış, toplumun yarısını ilgilendirdiği için, o toplumun geleceğini olumlu ya da olumsuz istikamette değiştirebilecek kadar önemli sonuçlar doğurabilir. Bu sonuçlar, söz konusu hatanın niteliğine göre dinî, siyasî, ekonomik, sosyal vb. olabilir. Mesela, kadınları iş hayatından dışlayıp eve kapatan bir dinî kabul ya da yasal düzenlemenin neticesi, toplumun en az yarısını teşkil eden kadın nüfusun üretmemesi demektir. Bu anlayışın hakim olduğu bir ülkenin, kadın-erkek herkesin çalışma hayatına aktif olarak katılıp ülke ekonomisine katkı sağladığı ülkelerin gerisinde kalması kaçınılmazdır. Ayrıca bu durum o toplumda kadının konum ve statüsünü de olumsuz yönde etkileyecektir. Aynı şekilde kadınları mabetlerden uzaklaştıracak bir dinî düzenleme, mabede gitmenin sağlayacağı yararları kendilerini mahrum edeceğinden, o toplumdaki kadın dindarlığını olumsuz yönde etkileyecektir ve bizim toplumumuzda maalesef öyle de olmuştur.

Bu mütalaalar çerçevesinde bir ilahiyatçı ve din psikoloğu olarak, toplumumuzda yaşanan dinî hayatta dikkatimizi çeken meselelerden biri de, camilerin zamanla sadece erkeklerin ibadet edebilecekleri mabetler haline dönüştürülmüş olmasıdır. Yani, camiden ve cemaatten mahrum bırakılan kadınlar, bir yandan cemaatle namaz kılmakla nâil olacakları sevaptan, bir yandan da toplu ibadetin birey psikolojisi üzerindeki olumlu etkilerinden yoksun bırakılmışlardır.

Halbuki Hz. Peygamber (s.a.v), kadınların camiye gitmelerini yasaklamamış, aksine onları cemaate katılmaya teşvik etmiştir. Rasûlullah (s.a.v) döneminde kadınlar beş vakit camiye gelebilir, Cuma, bayram ve cenaze namazlarına iştirak ederlerdi. Ancak, zamanla kadınların camiye gitmelerine, Cuma ve bayram namazlarına katılmalarının gerek olmadığına hükmedilmiş, hatta fitneye sebep olacağı düşüncesiyle bu konuda yasaklar bile getirilmiştir. Bunun tabii bir sonucu olarak da camiler erkeklere göre düzenlenmiş, oralarda kadınların abdest alacakları ve namazlarını rahatça kılacakları mekanlar düşünülmemiştir¹.

Biz burada konunun fikhî boyutu ile ilgili ayrıntılara girecek değiliz. Ancak şu kadarını belirlem ki, Fıkıh kitaplarına baktığımızda, fitne korkusu olduğu için genç kadınların cemaate katılmalarının (yani , cemaatle namaz kılmak için camiye gitmeleri) kerih görüldüğü, ancak yaşlı kadınların sabah, yatsı ve akşam namazlarıyla ,Cuma ve bayram namazlarına gidebilecekleri, İmam ebû Yûsuf'la İmam Muhammed'in yaşlı kadınların her

¹)Krs. Ak, Orhan Naci, *Dinde Çıkarımlar Mantiği ve Dinin Alanı Üzerine*, Erhan Ofset, Trabzon-2006, s.145.

namazı camide cemaatle kılmalarına cevaz verdikleri ama, öğle ve ikinci namazına gitmeleri konusunda fetvanın yine de kerahet üzere olduğunun yazıldığını görürüz². Hatta günümüzde fısk zuhûr ettiği için yaşlı kadınların cemaate katılmalarının bile mekruh olduğundan ve bu konuda bir cevazın da söz konusu olmadığından söz edilmektedir³.

Kadınların camilere gitmelerinin caiz olmadığı hükmüyle sonuçlanan bu yasaklama süreci, Hz. Peygamber (s.a.v.) in vefatının üzerinden henüz pek fazla bir zaman geçmemişken, Hz. Aişe'nin "*Rasûlullah (s.a.v.) kendisinden sonra kadınların neler yaptıklarını görmüş olsaydı, onları mescidlere gitmekten menederdi*" şeklindeki sözüne dayandırılmakta ve Hz. Peygamber (s.a.v.) in, süslenmemek ve koku sürünmemek şartıyla genç yaşlı ayırt etmeksizin, kadınların mescidlere gitmelerine izin vermesinin , henüz Medine halkının kamilen İslâm dairesine girmemiş oldukları o zamana has bir izin olduğu ifade edilmektedir⁴. Kanaatimizce Müslüman kadınların uygunsuz davranışlarına bakarak Hz. Aişe'nin böyle demesi normal bir tepki olabilir, ancak bu, Hz. Peygamber (s.a.v.) bugün yaşıyor olsaydı, hangi konuda nasıl hükmederdi şeklinde bir mantık yürüterek dinde hüküm koyma sebebi olamaz. Hz. Aişe'nin veya bir başka sahabenin böyle düşünüyor olması da, o düşüncenin, din konusundaki bir hükmün dayanağı olmasını gerektirmez. Öyle olsa bile, Hz. Aişe'nin bu sözü, tüm kadınlar için değil, belki uygunsuz tavır ve davranışlar sergileyen kadınlar için camiden men edilme sebebi olabilir.

Bugün toplumumuzda çok az sayıda kadın cemaatin, Ramazan ayında Terâvih namazı kılmak ve eğer herhangi bir camide kadınlar için mukabele okunuyorsa , mukabele dinlemek için, bir de zaman zaman Diyanet görevlilerince verilen vaaz ve irşat hizmetlerinden yararlanmak üzere camilere gittikleri gözlenmektedir. Bunun dışında camiler, erkeklere hizmet veren ve fakat onların da Cuma ve bayram namazları dışında pek uğramadıkları mabetler haline gelmiştir. Kadınların camilerden uzaklaştırılmalarının sonuçlarına geçmeden önce, Hz. Peygamber(s.a.v.)'in, kadınların camiye gitmeleri konusundaki sözlerine ve uygulamalarına bakmamız gerekir.

Peygamber efendimiz, konuyla ilgili hadislerinden birisinde şöyle buyurmaktadır: "*Allah'ın kadınlarının, Allah'ın mescidlerine girmelerine engel olmayın,namaza koku sürünmeden çıksınlar*"⁵.

Açıkça görüleceği üzere bu hadis, kadınların mescidlere gitmeleri değil, -bu tür girişimler olmuş ya da gelecekte olabileceği düşünülmüş olmalı ki- onların mescitlere girmelerinin engellenmesi yasaklanmakta ve

²)Kırş. el-Mavsîlî, Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd , *El-İhtiyâr li Ta'lîl'l-Muhtâr*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut-Lübnan, cilt:I, s. 59; el-Kudûrî, abu'l-Hasen Ahmed b. Muhammed, *el-Cevheratu'n-Neyyira*, Fazilet Neşriyat ve Matbaacılık, İstanbul-1978, cilt:I, s.78; Mehmed Mevkûfâtî, *Mevkûfât*, Sadeleştiren: Ahmed Davudoğlu, Doyuran Mat., İstanbul-1980, cilt:I, s.170.

³)Bk. el-Kudûrî , *el-Cevheratu'n-Neyyira I*, s.78; el-Mavsîlî, , *El-İhtiyâr I*, s.59.

⁴) *Tecrî-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, cilt:I, s.223-224, 1 numaralı dipnot.

⁵)İmam Mâlik, *Muvattâ*, Kible 12-13, Çev.:Ahmet Büyükcınar ve Diğerleri, Bayram Yayınları, İstanbul-1994.

onların camiye giderken uymaları gereken âdâba işaret edilmektedir. Bu âdâp da, fitneye sebep olmamak ve inananların daha konsantre ve içten duyarak, yaşayarak ibadet edebilmeleri için mabedde mevcut olan huzur ortamının, manevi havanın bozulmaması için, kadınların camilere giderken koku sürünmemeleri ve süslenmemelerini gerektirmektedir.

Ebû Katâde (r.a.) den nakledilen bir hadiste ise Allah Rasûlü (s.a.v.) , *"Ben namaza kıraati uzatmak niyyeti ile dururum da, geriden bir çocuğun ağladığını duyunca, annesine sıkıntı vermemek için namazımı kısa keserim"*⁶ buyurmaktadır.

Bu hadisten çok açık bir şekilde anlaşıldığına göre Hz. Peygamber(s.a.v.)in sağlığında, kadınlar, yanlarında küçük çocukları da olduğu halde, cemaatle namazlarını edâ etmek üzere camiye gelmekteydiler. Allah Rasûlü (s.a.v), onları camiden menetmek şöyle dursun, çocuklarının ağlaması durumunda, hem kendileri sıkıntıya düşmesin, hem onların ve diğer cemaatin konsantrasyonu bozulmasın diye ve hem de çocuklara olan şefkatinden ötürü namazda kıraati kısaltmaktaydı. Gayet tabiidir ki, namaz esnasında bir çocuğun ağlaması, her şeyden önce tüm cemaatin ve bilhassa annenin dikkatini dağıtır. Ağladığına göre çocuğun bir sıkıntısı vardır ve anne ya namazını bozup çocuğuyla ilgilenecek ve ya cemaat sevabından ya da kalbi çocuğuyla meşgul olarak namaza devam ederek, tam bir yoğunlaşma içerisinde huşu ile namaz kılma faziletinden mahrum olacaktır. Ama kadınların camiye gelmeleri ve çocukların çok küçük yaşlardan itibaren cami ortamı ile tanışmaları, bu sakıncalardan çok daha önemli olmalı ki Peygamber efendimiz, bu uygulaması ile yaşları ne olursa olsun, çocukların camilere getirilmelerinde bir beis olmadığını göstermek istemiştir.

Yine bu hadisten Hz. Peygamber(s.a.v.) döneminde, kadınların erkek saflarının arkasında cemaate katılmakta oldukları anlaşılmaktadır. Bunu İslâm'ın, kadınları ikinci sınıf insan olarak gördüğü, geri plana ittiği şeklinde anlamak ve değerlendirmek hem doğru değildir, hem de iyi niyetli bir yaklaşım değildir. Böyle bir değerlendirme, insan tabiatını görmezlikten gelerek sırf İslâm karşıtlığı saiki ile yola çıkmanın tabii bir neticesidir ve ciddiyetten de uzaktır. Bu tür yorum ve değerlendirmeler kanaatimizce, din konusunda yeterince bilgisi olmayan, ama kadın hakları konusunda duyarlı olan kadınları İslâm dininden soğutma amacını gütmektedir.

Abdullah ibn Ömer (r.a.) den rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v), *"Kadınlarınız sizden geceleyin mescide gidip ibadet etmek için izin istediklerinde, kendilerine izin verin"*⁷ buyurmuştur.

Bu hadisten her ne kadar sadece yaşlı kadınların akşam, yatsı ve sabah namazlarını camide cemaatle kılabilirlerine izin verildiği anlaşılmışsa da, kanaatimizce bu doğru değildir. Çünkü namaz için dışarı

⁶)Zebîdî, Zeynu'd-din Ahmed b. Ahmed b. Abdi'l-Latîfi,*Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrî-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, Mütercim: Ahmed Naim, Diyanet İşl. Bşk. Yay. , Akara-1982, cilt:II, s.682-683, Hadis no: 408.

⁷) *Tecrî-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, cilt:II, s944-945, Hadis no: 477..

çıkımları konusundaki tereddüt, kadınların kendi emniyetleri içindir. Gündüz ise geceden daha emniyetlidir. Karanlığa rastlayan vakit namazlarına katılmalarına izin verildikten sonra gündüzün aydınlığına rastlayan namazlara gitmeleri neden caiz olmasın. Ayrıca burada yaşlı ve genç diye bir kayıt da yoktur. Dolayısıyla kanaatimizce, gecenin karanlığına rastlayan namaz vakitlerinde eşlerini camiye göndermek istemeyen kocalara yönelik olarak söylenmiş olan bu hadis, kadınların camiye gitmelerinin caiz olup olmadığı konusunda yaş ve vakit bakımından bir sınırlama getirmek için delil olarak kullanılamaz. Zaten fiili duruma bakıldığında, Hz. Peygamber(s.a.v.) döneminde kadınların beş vakit namazın tamamında , Cuma ve bayram namazlarında cemaate iştirak ettikleri görülmektedir.

İmam Buhârî, Hz. Âişe (r.a.)nin şöyle dediğini rivayet etmektedir: *"Rasûlullah sabah namazını kıları da mü'min kadınlar mirtları⁸ ile örtünmüş olarak hazır bulunurlar, sonra evlerine dönerlerdi.(Henüz ortalık aydınlanmamış ve kendileri iyice örtünmüş oldukları için) onları kimse tanıyamazdı⁹".*

Yine Hz. Âişe (r.a.) den şöyle dediği rivayet edilmiştir: *"Rasûlullah yatsı namazını (erken kıldırmak adetleri olduğu halde) bir gün geç vakte kadar bırakmışlardı. Bu dediğim olay İslâm henüz yayılmadan önce idi. O gece hücre-i saadetlerinden çıkmadılar. Nihayet Ömer gelip : 'Ya Rasûlellah, (buradaki) kadınlar ve çocuklar uyuya kaldılar' dedi. Bunun üzerine Rasûlullah(s.a.v.) çıkıp mescidde bulunanlara : ' Şimdi yeryüzünde sizden başka bu namazı bekleyen yoktur' buyurdu¹⁰".*

Bu iki hadis, döneminde kadınların sabah ve yatsı namazlarında cemaate iştirak ettiklerini göstermektedir. Ümmü Seleme' den nakledilen *" Rasûlullah(s.a.v.) namazın sonunda selam verdiğiinde, selamını itmam etmez, kadınlar (hemen) kalkar, o, ayağa kalkmadan önce biraz bekler, dururdu¹¹"* şeklindeki hadis ise, gece ve gündüz ayrımı yamaksızın kadınların bütün vakitlerde cemaate devam ederek arka saflarda namaz kıldıklarını, Hz. Peygamber(s.a.v.)in de çok ince bir düşünceyle onlara bu konuda anlayış ve kolaylık gösterdiğini anlatmaktadır. Aşağıdaki hadislerden ise, kadınların Cuma ve bayram namazlarında cemaate iştirak ettikleri anlaşılmaktadır:

İbn Abbas (r.a.) anlatıyor: *"Rasûlullah (s.a.v.) , Küseyyir b. es-Salt hanesinin hizasındaki sütunun yanına geldikten sonra orada bir hutbe irat etti. Sonra kadınların bulunduğu tarafa gelip onlara vaaz kezkîrde bulundu ve sadaka vermelerini ferman buyurdu.¹²"* .Ebû Saîd el-Hudrî'den nakledildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.), bir Kurban ya da Ramazan bayramında kadınların yanından geçerek namazgâha çıkmış ve kadınlara

⁸)Mirt:Kadınların başlarına örtündükleri ince yün, keten veya tiftikten dokunmuş bütün vücudu kaplayan bir örtüdür.

⁹) *Tecrî-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, cilt:II,311-313, Hadis no:242.

¹⁰) *Tecrî-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, cilt:II,s.510-513,Hadis no:338.

¹¹) *Tecrî-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, cilt:II, s.890-891. Hadis no:463; cilt:III s.49,Hadis no:488.

¹²) *Tecrî-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, cilt:II, s. 943-944, Hadis no:476.

sadaka vermelerini tavsiye etmiştir¹³. Benzer bir hadis de Hz. Âişe (r.a.) den rivayet edilmiştir: "Bir Kurban ya da Ramazan bayramında Rasûlullah (s.a.v.) efendimiz, yanımıza namazgâha çıktı. Kadınların yanından geçti..." demektedir.

Yine Ebû Saîd el-Hudrî'den nakledildiğine göre kadınlar, "Ya Rasûlullah, (sözlerinizi dinlemek için) için erkeklerden bize fırsat kalmıyor. Bir gününü bize ayır" demişler, o da onlara bir gün tayin etmiş, kadınlar, o muayyen günde Rasûlullah(s.a.v.)'ın huzuruna gelmişler, o da kendilerine vaaz etmiştir¹⁴. Bu da Rasûlullah(s.a.v.)'ın, müslüman kadınların dinî konularda bilgilendirilmelerine ve onların dinî eğitime verdiği önemi göstermektedir.

Kanaatimizce kadınların camiden ve cemaatten giderek uzaklaştırılmasında, biraz da erkeklerin aşırı sahiplenici ve korumacı yaklaşımlarının etkisi vardır. Çünkü insan söz konusu olunca, aşırı korumacı bir tavır, genellikle korunanın sınırlandırılmasına yol açabilmekte, bu da onun gelişimini ve müstakil bir birey olmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Nitekim pek çok yetişkin çoğu zaman, kendilerini korumak ve kollamak adına çocuklarına zarar verebilmektedirler. Onlar, gereğinden fazla korumacı bir yaklaşımla çocuklarının özgürlüklerini sınırlandırmakta, onlara kendilerini hayata hazırlayacak kendi başlarına ayakta durmayı öğretecek sorumluluklar vermemekle, onların kişiliklerinin gelişip bağımsız birer birey olmalarına ve potansiyel kabiliyetlerini geliştirmelerine engel olmaktadırlar. Ölçüsü kaçmış bir korumacı yaklaşım, niyet ne kadar iyi olursa olsun, çoğu zaman korumaya çalışılan kişiye zarar verebilmektedir. Bu durumun örneklerini dinî hayatta da görmek mümkündür. Yani, dini ve dindarları korumak adına da bazı hatalar yapılmış; bu niyetten yola çıkılarak yerine göre Allah ve Rasûlünün koyduğu serbestlik sınırları daraltılma yoluna gidilmiştir. Erkeklerin, kadın mü'minleri yahut dinlerini koruma kaygıları, saygı duyulup takdir edilmesi gereken bir durum olmakla birlikte, bunun dine ve kadınların gelişimine zarar verecek boyutlara vardırılmamasına, hayatın kendilerini geliştirip gerçekleştirmeleri için kendilerine sunduğu imkanları değerlendirmelerine engel olmamasına dikkat etmek gerekir. Yine aynı tavır, Müslüman toplumlarda kadınların, çalışma hayatının dışında kalmalarına ve eğitim imkanlarından yeterince yararlanamamalarına yol açmıştır. Bu da, onların erkeklere bağımlı kalmalarına ve toplumdaki statülerinin olumsuz yönde etkilemesine sebep olmuştur. Halbuki Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde, kadınlar hayatın her alanında vardılar.

Yeri gelmişken burada, kadınların camiden uzaklaşmakla, cami ve cemaatin kendilerine sağlayacağı hangi avantajlardan mahrum kaldıklarına dikkat çekmekte yarar var. Hiç şüphesiz camiye gitmenin ilk ve en önemli yararı, cemaat halinde topluca ibadet etmenin birey psikolojisi üzerindeki olumlu etkisidir, onun ibadetinin kalitesine sağladığı katkıdır. İbadetlerin

¹³) *Tecrî-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, cilt:1, s. 222-224, Hadis no:209.

¹⁴) *Tecrî-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, cilt:1, s. 98-99, Hadis no:87.

gerek ferd ruhunda ve gerekse sosyal hayatta gerçekleştirmeyi amaçladığı hedeflerin gerçekleşmesi, her şeyden önce ibadetlerdeki kaliteye bağlıdır. Aksi hâlde ibadetler ruhsuz birer merasim olmaktan öte geçemez. İbadetin cemaat halinde yerine getirilmesi, onun daha içten duyularak yaşanmasına imkan vermektedir. Yani, toplu ibadet ictimaî bir öneme haiz olduğu gibi, psikolojik bir önem de taşımaktadır. Çünkü "cemaat halinde yerine getirilen ibadetlerde topluluk, ferdi ruhlar üzerinde yükseltici ve kendinden geçirici heyecanlar doğurabilmektedir¹⁵". İkbâl'in de dediği gibi, mü'minler ibadet için bir araya geldiklerinde, dikkatlerinin tek bir noktaya çevrilmesinden ve aynı harekete geçirici güç için gönüllerinin açılmasından başka bir gaye gütmazler. Cemaat halinde insanların sezgi gücünün oldukça arttığı, duygularının şiddet kazandığı ve iradelerinin, cemaatten uzakta ve yalnız iken tasavvur edemedikleri bir düzeyde harekete geçtiği, psikolojik bir hakikattir¹⁶. Cemaat halinde ibadet etmenin dindarlar üzerindeki olumlu psikolojik etkilerinin, grubun birey üzerindeki çok yönlü etkileri çerçevesinde her zaman bilimsel izahı mümkündür.

İslâm dini, toplu ibadeti teşvik ederken bununla, toplum hayatında birtakım sosyal hedefleri gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Önceki çalışmalarımızda bunlara temas ettiğimiz için ,biz burada bunları tekrar edecek değiliz¹⁷. Ama cemaate devam etmenin kadınlara, toplumda sağlıklı ve bilinçli bir kadın dindarlığının oluşmasına ve çocukların dinî terbiyesine sağlayabileceği katkılara bir nebze temas etmekte yarar görüyoruz.

Başlangıçtan bu yana camilerin temel fonksiyonlarından biri, dindarların din konusunda bilgilendirilmeleridir. Yani camiler, sadece namazgah değil, aynı zamanda birer eğitim mekânıdır. Hemen herkes, dinî bilgilerinin pek çoğunu camilerde okunan hutbelerden ve yapılan vaazlardan duyarak edinmiştir. Her Cuma ve bayramlarda okunan hutbeler, Ramazan boyu devam eden , mübarek gün ve gecelerde ve yıl içinde çeşitli vesilelerle tekrar eden vaazlar, hem dinî duyguları harekete geçirmek ve hem de dindarları dinî konularda bilgilendirmek açısından önemlidir. Hutbe ve vaazlar, yeni bilgiler kazandırmasa bile mevcut bilgilerin pekiştirilmesi ve hatırlatılması gibi bir işlev de görür. Camiden uzaklaşmakla Müslüman kadınlar, caminin bu eğitici işlevinden mahrum kalmışlardır. Halbuki toplumda sağlıklı ve bilinçli bir kadın dindarlığının oluşabilmesi için, kadınlara sağlıklı ve yeterli dinî bilgi verilmesi gerekir. Kadınların dindarlık algısı ve biçimi de, onların yetiştirecekleri çocuklar açısından fevkalade önemlidir. Kanaatimce kadınlara özgü bir dindarlık biçiminden bahsetmek mümkündür. Bu dindarlık biçimi özellikle toplumun din eğitiminden yoksun

¹⁵)Topçu, Nurettin, "Din Psikolojisinin Konusu", İslâm Mecmuası,cilt: I, sayı:2, Ankara-1956, s.18.

¹⁶)İkbâl,Muhammed, *İslam'da Dini Düşüncenin Yeniden Doğuşu*, Çev.: Ahmet Asrar, Bir Yayıncılık, İstanbul-1984, s.129.

¹⁷) İbadetlerin sosyal hayatta gerçekleştirmeyi amaçladığı hedefler için bkz. Certel, "İslâmî İbadetlerin Psiko-Sosyal İşlevleri", EKEV Akademi Dergisi,Erzurum-1998, cilt:I, sayı: 3,s.150-155; Certel, "Dinî Hayatta İbadetin Yeri ve Önemi", Dinî Araştırmalar, Ankara-1999,cilt:2, sayı: 4, s.220-22

yetişmiş kesimlerinde, doğru ve sağlıklı bilgilerden ziyade, hurafelere dayanmaktadır.

Ülkemizde çeşitli beklenti ve amaçlarla özellikle Cuma günlerinde ve dinî açıdan özel bir anlam ve önem atfedilen mübarek günlerde kadınların, kendilerince kutsal saydıkları mekanlar olarak türbelere , yatırlara vb. yerlere sıkça gittikleri gözlenmektedir. Kanaatimizce zaman zaman kutsiyet atfedilerek Tanrı'ya izafe edilen mekanlara gidip orada kendini Rabbe yakın hissetme, günlük hayatın sıkıntılarında bir nebze uzaklaşarak iç huzuru yakalama, oralarda ibadet ve duâ etme, oranın manevî atmosferinden istifade ederek ibadetinin kalitesini artırma vb. yönelimler, normal ve sağlıklı insanî eğilimlerdir. İnsanların bu gibi eğilimlerinin doyumuna imkan sağlayan dinî ve meşru yollar tıkanırsa, onlar başka yollar bulmakta gecikmezler. Kadınların her vesileyle fırsat buldukça ve özellikle de dinî bakımdan hususi önem atfedilen kutsal zamanlarda, türbelere koşmalarının bir sebebi de belki, onların camiden ve cemaatten uzaklaştırılmış olmalarıdır. Halbuki bizim kültürümüzde camiler, Allah'ın evidir, orası Allah'a yakınlaşma, ona ilticâ etme, huzur ve güven bulma yeridir. Camiler, mü'minin hem Rabbiyle hem din kardeşleriyle yakınlaşıp kaynaşabileceği mekânlardır. Bu mekanlar, kadın veya erkek her hangi bir cinsiyetin hizmetine sunulmuş da değildir.

Kadınların camilere gitmeleri, çocukların özellikle de kız çocukların dinî gelişimi açısından da faydalı olurdu. Onlar kız olsun erkek olsun, henüz küçük yaşlardan itibaren anneleriyle birlikte cami ve cemaatle tanışır, oranın manevî havasını teneffüs etme imkanı bulurlardı. Kadınlar men edilmeseydi, bugün camiler belki bu kadar garip kalmazdı. Çünkü kadınlar iş hayatında fazla yer almadıkları için, çalışma saatlerine rastlayan öğle ve ikindi namazlarında camileri doldurabilirlerdi.

Ayrıca İslâm'ın ilk dönemindeki durum muhafaza edilerek kadınlar cemaatten men edilmeseydi, erkeklere nispetle psikolojik tabiatları dindarlığa daha yatkın olan ve dinî konuları daha çekici bulan kadınlar¹⁸, cemaate devam etme konusunda da erkeklerden daha istekli olabilirlerdi.

Netice olarak dini ve dindar kadını koruma adına kadınların camiden ve cemaatten uzaklaştırılmaları, kadınları, toplu ibadet ve cemaate katılmanın kendilerine sağlayacağı psiko-sosyal faydalardan mahrum bırakmış, bu olumsuz etki, kanaatimizce sadece toplumun yaklaşık yarısını teşkil eden kadınlarla da sınırlı kalmamış, onların yetiştirdiği nesiller de bundan etkilenmiştir. Günümüzde -İslâm dininin gerektirdiği vakar ve koyduğu kurallara uymak kaydıyla- namaz kılmak , vaaz dinlemek ve mukâbele okumak üzere kadınların camilere gitmeleri, cevaz vermek şöyle dursun, teşvik edilmelidir. Özellikle çalışmayan kadınlara yönelik olarak şehirlerdeki camilerde, bilhassa öğleden sonraları namaz vakitleri dışında kalan zamanlarda dinî irşat hizmetleri yoğunlaştırılmalıdır. Ev hanımlarının ev işlerinden artakalan bu vakitlerini değerlendirmek(!) üzere,TV

¹⁸) Kadınların dine yatkınlığı konusunda bk., Tarhan, Nevzat, Kadın Psikolojisi, Nesil Yayınları, İstanbul-2005, s.333-334.

kanallarının malum programlarını cazip hale getirmek için nasıl yarıştıkları ve bu tür yayınların sonuçları malum. Ayrıca bu boş vakitlerini dinî sohbet ve toplantılarla değerlendirmek isteyen dinî hassasiyet sahibi hanımefendiler de çoğu zaman, din konusunda yeterli eğitimi ve bilgisi olmayan, herhangi bir cemaat veya tarikatın din anlayışını esas alan kimselerin eline düşmektedirler. Kadınların devam etmesiyle belki camiler, erkeklerin büyük çoğunluğunun Cuma ve bayram namazları dışında uğramadığı, çok az sayıda kişinin katılımıyla namaz kılınan yerler olmaktan çıkar. Ancak, bunu yaparken, bizi sahip olduğumuz her türlü millî ve manevî değerlerimize yabancılaştırmak isteyen, bunu yapamadıklarında değerlerimizi yozlaştırma ve dejenere etme yoluna gidenlerin her zaman görev başında olduğu unutulmamalıdır.